

Movium Fakta # 3 2017

Foto: Johan Östberg.

KOMMUNALA FÖRVALTARES BILD AV SKÖTSELN AV GRÖNOMRÅDEN OCH TRÄD

Under 2016 genomförde SLU en stor enkätundersökning om svenska kommuners skötsel av grönområden och träd. I detta Movium Fakta sammanfattas en del av enkätsvaren, bland annat hur stora arealer parkmark och antal stadsträd kommunerna förvaltar och hur man ser på förutsättningarna inför framtiden.

Johan Östberg, Björn Wiström och Thomas B. Randrup

Enkät ger svar om resurser kring kommunal förvaltning av grönytor och stadsträd

Grönytor och träd är en stor tillgång för alla Sveriges kommuner och deras invånare. Genom denna resurs produceras olika typer av ekosystemtjänster, exempelvis minskad mängd dagvatten som behöver tas hand om vid skyfall, miljöer för rekreation och återhämtning och ökad biologisk mångfald.

För att produktionen av ekosystemtjänsterna ska kunna upprätthållas långsiktigt måste de urbana grönytor och träden få en väl planerad och genomförd förvaltning, speciellt med tanke på det ökande tryck som parker och andra gröna utemiljöer får utstå i och med bland annat förtätningen av våra städer.

Enkät till alla kommuner

För att kunna undersöka hur förvaltningen av grönytor och träd ser ut skickades under 2016 en enkät ut från SLU till samtliga Sveriges kommuner. Syftet med enkäten var att få en fördjupad förståelse för vilka resurser som finns för att förvalta kommunala grönytor och träd, och vilka faktorer som påverkar dessa resurser. Informationen som kommer fram i enkätsvaren kan användas för att göra en prognos för hur dessa resurser kommer att förändras i framtiden och därmed ge en insikt i hur förvaltningen av grönytor och träd kommer att påverkas över tiden och därmed också möjligheterna till att upprätthålla och skapa en god bebyggd miljö.

På enkäten inkom totalt 161 enkätsvar. Detta motsvarar en svarsfrekvens på 55,5 % vilket får anses vara bra i jämförelse med liknande studier med omfattande enkäter till kommuner. Även representativiteten var bra med svar från olika typer av kommuner med en god geografisk spridning, förutom för norrländska inlandskommuner där svarsfrekvensen tyvärr var något sämre (figur 1).

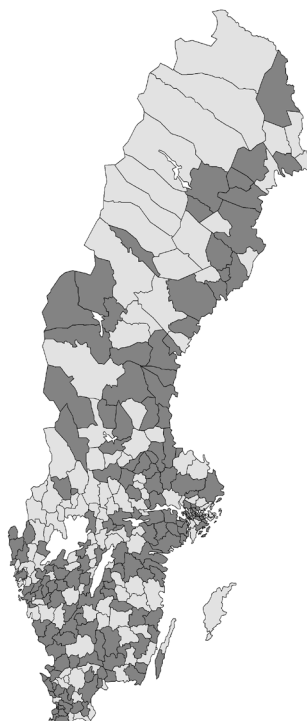
Enkäten har gjorts samtidigt som andra, liknande, undersökningar genomförts i exempelvis USA och Storbritannien, vilket gör att det finns stora möjligheter för oss att jämföra våra resultat med vad som framkommit i andra länder. Det gjordes även en större undersökning bland de nordiska länderna 2003, vilket ger oss möjligheter att se vissa trender i vårt nya material.

Enkätsvaren kring ekonomi

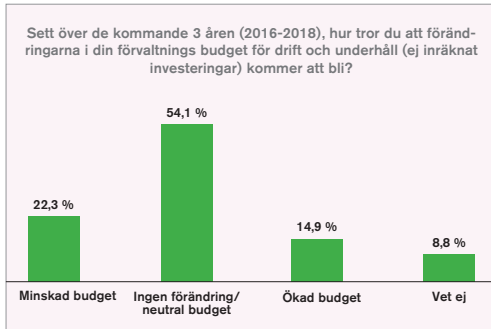
De ekonomiska förutsättningarna är en viktig del för att kunna förstå hur förvaltningarna utvecklas och hur förvaltarna ser på framtiden för skötseln av kommunala parker och träd. Några av frågorna som ställdes i enkäten var därför hur den ekonomiska utvecklingen varit de senaste tre åren och hur förvaltarna ser på de kommande tre åren.

Om vi börjar med hur utvecklingen sett ut har merparten av förvaltningarna inte upplevt någon förändring (54 %) och något fler förvaltningar fått en ökad budget (24 %) jämfört med de som fått en minskad budget (19 %), men skillnaden är så pass liten att det statistiskt sett inte är någon skillnad. Det finns heller ingen statistisk skillnad på stora eller små förvaltningar när det gäller hur deras budget utvecklats de senaste tre åren.

När det gäller framtidsutsikter var det exakt lika många som svarade oförändrad budget (54 %).

Figur 1. Karta över vilka kommuner som svarade på enkäten (kommuner markerade med mörkgrått).

Figur 2. Den ekonomiska utvecklingen sett till de kommande tre åren.

Något flera förvaltningar förväntar sig en minskad budget framöver än de som tror på en ökad budget (figur 2). Inte heller här finns det någon skillnad mellan stora och små förvaltningar. Vad som skiljer förvaltningarna åt, vilka förväntar sig en minskande respektive ökande budget, är något som vi kommer att analysera vidare för att se om det finns några bakomliggande faktorer som är avgörande.

Sammantaget gäller alltså att budgeten, både vid ett titt bakåt de senaste åren, och sett till de kommande tre åren, har legat och kommer att ligga på en relativt stabil nivå. Detta resultat är mycket intressant om vi ser på utvecklingen ur ett historiskt perspektiv. I den nordiska undersökningen, som genomfördes 2003, svarade 55 % av de nordiska kommunerna att de haft en minskning i sin budget de senaste 5 åren och runt 25 % svarade att de räknade med en minsk-

ning i budgeten de kommande 5 åren. Detta är alltså en stor skillnad mot våra resultat och vi kan konstatera att svenska kommuner numera har en betydligt mer optimistisk syn på framtiden.

Om vi ser på ekonomin i ett internationellt perspektiv, exempelvis om vi jämför enkätsvaren i vår undersökning med resultatet av den brittiska undersökningen *State of UK Public Parks*, har svenska kommuner en betydligt bättre situation, då ingen av de brittiska kommunerna hade upplevt en ökad budget. I den brittiska undersökningen svarade istället hela 92 % att de hade fått en minskad budget och 33 % svarade att de hade sett en minskad budget på mer än 20 % under perioden 2013–2015.

I samma undersökning ställdes även en fråga om hur brittiska förvaltare såg på framtiden och även där var svaren mycket mer negativa än bland de svenska kommunerna. Totalt trodde 95 % av de brittiska kommunerna att de skulle få en minskad budget de kommande tre åren.

Enkätsvaren kring parker

För många kommuner är skötseln av parkerna en central del inom den kommunala förvaltningen och det är även genom parkerna som många kommuner marknadsför sig. Parkerna fungerar som viktiga mötesplatser för stadens invånare, samtidigt visar allt flera undersökningar på de många hälsofördelarna med att vistas i parker och andra grönområden. Så hur ser det då ut i dagsläget för Sveriges parker, när det gäller yta, antal och kvalitet?

Över hälften av kommunerna tror på oförändrad budget för skötsel framöver. Foto: Johan Östberg.

Antal och yta

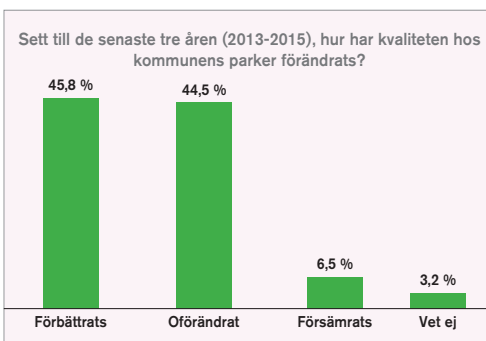
En viktig del i alla parkförvaltningars arbete (eller motsvarande annan ansvarig enhet) är naturligtvis att ta hand om just parker. En av frågorna som ställdes i enkäten var därför hur många parker, som är minst 5 000 kvadratmeter stora, som förvaltningarna ansvarar för. Svaren angav att i snitt förvaltar varje kommun 16 parker, vilket ger oss totalt 4 640 parker som är minst 5 000 kvadratmeter stora i Sverige. Detta är visserligen en osäker siffra då medelvärden har använts, men det ger ändå en fingervisning om hur många offentliga parker (i den definierade storleken) som faktiskt förvaltas i Sverige.

Om en liknande beräkning görs för den totala parkytan har vi genom enkätundersökningen fått veta att varje kommun i snitt förvaltar 168 hektar med parkmark. Detta ger vid en mycket grov uppskattning oss totalt 48 720 hektar parkmark i Sverige.

Enligt en internationell undersökning, där bland annat Nya Zeeland, Norge, Australien, Danmark, Sydafrika, Finland, Kanada, Irland och Swaziland ingick, finns det i dessa länder i genomsnitt runt 6,6 hektar parkmark per 1 000 invånare. Mellan länderna finns en variation från 2,5 till 15,4 hektar per 1 000 invånare. I Sverige har vi grovt uppskattat 4,9 hektar per 1 000 invånare, vilket är i nederkant jämfört med de internationella siffrorna. Detta kan bero på att Sverige har flera peri-urbana områden och att det även finns en tillgång till skog och andra naturmarker i och nära svenska städer, vilket gör behovet av parker något mindre än i mer odlingsdominerade länder.

I många kommuner utgör parkerna en viktig del i marknadsföringen. Foto: Johan Östberg.

Figur 3. Kvalitetsutvecklingen för kommunens parker de senaste tre åren.

Kvalitet och utveckling

Även om antalet parker och ytan av parkmarken är viktig information så är även kvaliteten av dessa ytor en viktig faktor att tänka på. Resultaten från enkäten visar att kvaliteten på kommunernas parker generellt är bra (34 %) eller måttlig (59 %), och endast ett fåtal kommuner angav att kvaliteten var dålig (6 %). Att kvaliteten överlag är bra till måttlig kan bero på de relativt stabila ekonomiska förutsättningarna, som i alla fall inte bidrar till att kvaliteten minskar.

Förvaltningarnas positiva syn på sina parker syns även i frågan om hur utvecklingen varit de senaste tre åren, där 46 % svarade att de anser att kvaliteten på parkerna har förbättrats och endast drygt 6 % angav att kvaliteten försämrats (figur 3).

Om vi slutligen granskar hur förvaltarna ser på utvecklingen de kommande tre åren är resultatet även här mycket positivt. Majoriteten tror att kvaliteten kommer att förbättras (48 %), 39 % tror att kvaliteten kommer vara oförändrad och

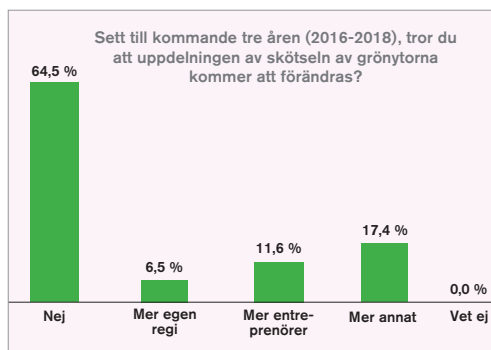
endast 7 % tror på en försämring. Av de svarande var det även 6 % som inte visste hur utvecklingen skulle bli de kommande tre åren.

Om vi återigen jämför dessa resultat med den brittiska undersökningen *State of UK Public Parks* har svenska kommuner en mycket mer positiv syn på framtiden. 39 % av de brittiska förvaltarna räknade med en försämrad kvalitet och endast 20 % räknade med en förbättrad kvalitet.

Ansvar för skötseln

En klar majoritet av Sveriges grönområden sköts i egen regi (68 %), men nästan 29 % sköts av entreprenörer och knappt 3 % har angett att de använder en annan skötselform. Om vi ser tillbaka historiskt så visade den nordiska undersökningen 2003, där man bland annat frågade om just användandet av entreprenörer, att 26 % av de svenska kommunerna hade skötseln utlagd på entreprenad. Andelen som sköts av entreprenörer har därmed ökat med omkring 3 % under de senaste 13 åren. I samma undersökning svarade övriga nordiska länder att mellan 3–9 % av grönytorna sköts av entreprenörer. Sverige var därmed 2003 i klar ledning när det gällde att privatisera skötseln av grönytor.

Om vi ser på framtiden för kommunal förvaltning visar vår enkät att 65 % tror att det inte kommer att ske någon förändring i ansvaret för skötseln. Knappt 12 % tror att andelen entreprenörer kommer att öka, vilket är något fler än de som tror att det i framtiden kommer att bli mer skötsel i egen regi (figur 4). Den svaga trend vi kan se från 2003 till 2016, med en viss ökad andel privata aktörer som handhar skötseln av grönytor, verkar därmed fortsätta. Det är dock intressant att notera att hela 17 % har svarat att andra förvaltningsformer kommer att öka i

Figur 4. Fördelningen mellan skötsel i Egen regi och Entreprenörer för svensk grönyteförvaltning de kommande 3 åren.

framtiden. Vilka andra förvaltningsformer som avses är något som vi kommer att få arbeta mer med att utreda i kommande analyser av detta rika datamaterial.

Enkätsvaren kring stadsträd

Antal förvaltade träd

I medeltal har en svensk kommun 5 000 stadsträd (gatuträd + parkträd). Mycket grovt uppskattat betyder det att svenska kommuner totalt förvaltar nästan 1,5 miljoner stadsträd, varav 850 000 är angivna som parkträd och 510 000 som gatuträd, de resterande 100 000 träden är bara angivna som stadsträd.

Om man drar en parallell till New York så ansvarar denna stads förvaltning för totalt cirka 680 000 gatuträd, vilket per invånare blir 0,08 gatuträd, jämfört med Sverige, som har 0,05 gatuträd per invånare. Skillnaden kan enkelt förklaras med att Sveriges kommuner har en annorlunda fysisk struktur än amerikanska städer, och att det urbana trädbeståndet i många svenska kommuner till stor del består av tätortsnära skog,

Tabell 1. Jämförelsetal gällande antalet gatuträd per invånare (2016) för olika nordiska städer och New York City

STAD	ANTAL TRÄD	INVÅNARE	GATUTRÄD PER INVÅNARE
Esbo, Finland	18 067	269 480	0,07
Helsingfors, Finland	27 252	629 314	0,04
Köpenhamn, Danmark	26 032	579 513	0,03
Malmö, Sverige	54 901	342 457	0,06
New York City, USA	682 429	8 530 363	0,08
Tammerfors, Finland	20 991	225 274	0,09
Åbo, Finland	34 180	186 111	0,07
Åhus, Danmark	18 753	264 716	0,06

En majoritet av kommuner tror att stadsträdsbeståndet kommer att öka framöver. Foto: Johan Östberg.

som ofta inte tas med i de traditionella trädinventeringarna. Som ytterligare jämförelse har vi i tabell 1 angett förekomsten av gatuträd i några nordiska städer (och även New York).

Ur ett förvaltningsperspektiv är Sveriges stadsträdsbestånd en mycket stor resurs, men också ett stort ansvar. Den generella rekommendationen att alla gatuträd bör ses över visuellt vart femte år gör, med en snitttid på 5 minuter per träd, att det totalt grovt uppskattat krävs omkring 8 500 timmars inventeringsarbete per år för Sveriges kommuner, eller drygt 1 000 dagars arbete per år. Glädjande är att det i många av kommunerna finns någon person som jobbar planeringsmässigt med skötseln av stadsträdsbeståndet, i medeltal

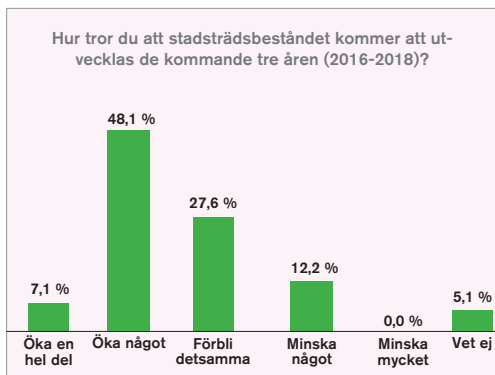
drygt en person per kommun. I snitt är det knappt 3 personer per kommun som jobbar med den praktiska skötseln av stadsträd.

Utveckling av stadsträdsbeståndet

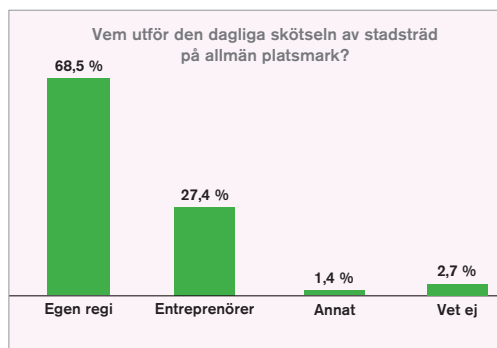
Totalt 55 % av kommunerna anser att trädbeståndet kommer att öka en hel del eller öka något. Detta kan jämföras med de som tror att trädbeståndet kommer att minska, vilket är 12 % (figur 5).

Vad denna optimism grundar sig på kan vi bara spekulera kring, men det kan dels bero på den ökande uppmärksamheten som trädens värde har fått, och att många kommuner också använder grönytor som en del i sin marknadsföring. Detta är en mycket tydlig trend där fler och fler kommuner vill visa hur gröna de är och därmed locka till sig fler invånare. Optimismen kan också bero på den ökande urbaniseringen, då många städer ökar i yta och därmed anläggs fler grönområden inklusive träd där det tidigare varit skog eller åker.

Förtätningen av många städer har på många håll gått hårt åt städernas grönytor, men resultatet av vår enkät är positivt – också sett utifrån ett stadsträdsperspektiv. Det är fortfarande viktigt att visa på de många fördelar som finns hos stadsträden och hur viktigt det är att dessa behålls. Det är även viktigt att inte helt fokusera på just antalet utan också se på trädens storlek och ålder. Trots att många träd planteras kan det fortfa-

Figur 5. Utvecklingen av stadsträdsbeståndet de kommande tre åren.

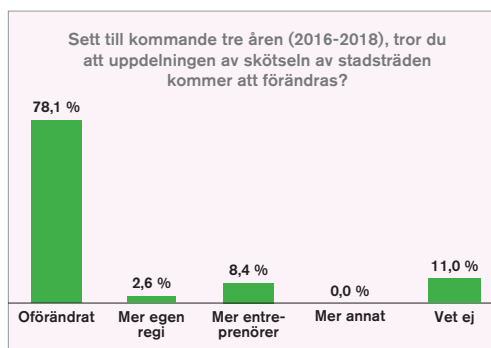

Figur 6. Andelen skötsel fördelad på Egen regi och Entreprenörer för stadsträden.

rande vara så att stora träd ersätts med mindre träd, eller att nya stadsträd är en biprodukt från att värdefull skog och natur i staden omvandlats till parkmark.

Ansvar för skötseln

Den största delen av kommunerna sköter stadsträden i egen regi, men drygt 27 % av kommunerna anger att de använder entreprenörer för att sköta stadsträden (figur 6). Andelen skiljer sig inte så mycket åt mellan olika typer av kommuner, förutom förortskommuner till större städer, där det verkar vara vanligare med entreprenörer än för övriga kommuner. Fördelningen är mycket lik den som vi kan se gällande skötseln av grönytorna, där nästan 29 % använder entreprenörer. Knappt 6 procentenheter fler

Figur 7. Utvecklingen av skötseln fördelad på Egen regi och Entreprenörer för stadsträden de kommande tre åren.

tror att andelen entreprenörer kommer att öka jämfört med de som tror att det kommer att bli mer skötsel i egen regi, vilket även detta är i linje med våra resultat för grönytorna (figur 7).

En ökad mängd entreprenörer kan påverka antalet anställda som arbetar med skötseln inom kommunerna, vilket vi även kan se i undersökningen där 18 % säger att personalstyrkan som arbetar med skötsel har minskat de senaste tre åren. Detta kan jämföras med 12 % som säger att personalstyrkan har ökat.

Att andelen entreprenörer ökar ställer även högre krav på att kommunerna formulerar beskrivningar över hur skötseln ska gå till och i många fall krävs även trädinventeringar för att veta hur mycket träd som entreprenörerna ska sköta och därmed även få betalt för.

Att behålla stora och gamla träd är viktigt, inte minst för produktionen av urbana ekosystemtjänster. Foto: Johan Östberg.

En positiv bild förmedlas

För merparten av de svarande svenska kommunerna ser framtiden god ut med förbättrad kvalitet, ökande mängd grönytor och träd och med en relativt stabil fördelning mellan skötsel i egen regi och entreprenörer. Detta är en stor skillnad jämfört med den brittiska undersökningen *State of UK Public Parks*, som målar upp en betydligt mer negativ bild.

Vad denna positiva bild beror på är något som vi ännu inte har svar på, men om vi ser på frågan om grönytor och träd ur ett vidare perspektiv visar mer och mer forskning på betydelsen av grönområden och träd för människors välbefinnande. Det går även att se en trend där kommuner och städer använder just grönytor och träd för att marknadsföra sig, vilket även detta skapar bättre förutsättningar för parkförvaltarna att få de resurser som krävs för att sköta och utveckla den urbana utemiljön.

Med detta sagt är det fortfarande viktigt att vara uppmärksam på att ungefär var femte kommun upplever minskade resurser, och att förtätning fortsätter som en trend inom svenska städer. Det finns därför fortfarande behov av bättre metoder och modeller för förvaltning, vilka är anpassade till framtidens såväl organisatoriska som fysiska landskap.

Läs mer:

Detta faktablad sammanfattar information som publicerats i en rapport:
Wiström, B., Östberg, J. & Randrup, T. B. (2016). *Datarapport för SLU:s stora enkät för kommunal skötsel av grönområden och träd*. SLU Alnarp.

Rapporten går att ladda ner gratis via:
<http://pub.epsilon.slu.se/13683/>

Övriga referenser:

Randrup, T. B. & Persson, B. (2009) *Public green spaces in the Nordic countries: Development of a new strategic management regime*. Urban Forestry & Urban Greening 8 (2009) 31–40.

State of UK Public Parks (2016).
<https://www.hlf.org.uk/state-uk-public-parks-2016>

Forskningen påvisar betydelsen av grönytor och stadsträd för människors välbefinnande. Foto: Göran Nilsson.

Detta Movium Fakta är skrivet av:

Johan Östberg, landskapsingenjör och doktor i landskapsplanering. Han arbetar både som konsult med eget företag och som forskare vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning vid SLU, Alnarp.

Björn Wiström, landskapsarkitekt och doktor i landskapsplanering. Han arbetar som forskare med fokus på skötsel och design av tätortsnära skog och natur vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU, Alnarp.

Thomas B. Randrup, landskapsarkitekt och professor vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning vid SLU, Alnarp.

